

BÁRCZY ISTVÁN

KARLOVSZKY BERTALAN FESTMÉNYE

Tizenhétéves koromban kerültem fel Pestre, az érettségi után. 1908-ban. A vidéki Magyarország gyermeke voltam, akinek képzeletében magasan trónolt Budapest és azon is túl Bécs, mint a világ teteje.

Mindjárt az első nap nekivágtam a városnak, szomjas szemmel, életem első és utolsó sétabotjával. Szerencsém volt: a szeptemberi verőfényben az Andrássy-útom sorfalat állt a nép. A császárt várták, aki néhány napra Pestre jött királynak. Megálltam a tömegben: végre elevenen láthatom Ferenc Jóskát, akinek tar koponyáját és ezüst oldalszakállát annyiszor elnézegettem a kopott forintosokon.

Autónak akkor még nyoma sem volt. A kordon mögött díszhintók gördültek a Nyugati felé a király fogadására. Az egyik hintóban, cifra huszárral a bakon, díszmagyaros alak ült. A várakozó és jókedvű tömeg megélt a fiatal polgármesterét.

Ekkor láttam először Bárczy Istvánt. Úgy is tettem el az emlékezetembe, mint egy színfoltot a ferencjózsefi időből.

Nem láttam többé teljes huszonegy esztendeig. Csak fényképeit ismertem a képeslapokból, amint redingotjában nagyot rug a levegőbe és futballpályát avat fel, tűzoltókkal vagy dalárdistákkal szerepel, alapkövet rak le, szobrot leplez le, intézményt vagy tanfolyamot nyit meg. A korból, amelyben dolgozott, úgy sarjadt az élet, mint a friss búza. Jó termése volt mindenütt az egész világon a civilizáció kalászáinak a századfordulón. Egy boldog világ nagy termését csépelte és hordatta be Bárczy.

Jellegetesen felfelé kefélt haja annyira egyedülálló volt a magyar közéletben, hogy egyszer írói hasonlatnak használtam.

Amikor jóval a világháború után megismertem, akkor már ő is operáció után, szanatóriumban feküdt, mint az egész világ. Betegeskedő, világtól visszavonult öregúr volt.

Azért jártam nála, hogy megkérjem a legkisebbik lánya kezét.

*

En már csak a pipázgató, anekdotázó, passziánszozó, magyar mótákat dalogató, csöndben, bölesen a halál felé ballagó Bárczy Istvánt ismertem.

De nem lehetek méltatója vagy kritikusa azért sem, mert nagyon közel kerültem hozzá és nagyon szerettem. Szerettem a bölcsességét, a humorát, a nagy képzelőerejét, amellyel az Istent, a világot, az embereket és a dolgokat átfogta. Semmiből se csinált nagy ügyet, legnagyobb alkotásait olyan könnyedén vette, mint egy zongorafutamat.

Egyszer, mikor az áfonyantcai házamat építettem, valami jelentéktelen ügyben városi ügyosztályokon és rendeletken kellett volna keresztülvergődnöm. Hozzáfordultam, hogy igazítson el, hiszen ő csinálta a Városháza bonyolult masináját...

- Meg lehet ezt csinálni? — kérdeztem.
- Meg, — mondta a pipafüst mellől.
- Hogyan?
- Nem szabad megkérdezni.

Nevetősen összehúzott szeméből, mintha alkotásainak titka csurrant volna ki.

Néha úgy látom Magyarországot és hivatalait, hogy itt rengeteg ügyosztály és rengeteg komor ember gondokba merülve törli a fejét, hogy valamit miért nem lehet megcsinálni. Bárczy Istvánban azt az embert ismertem meg, akit szenvedélyesen érdekelt, hogy vala-

mit hogyan lehet megcsinálni. Támadások? Nem érdekelték. Nem ismertem embert, aki ennyire ketté tudta vágni önmagát. Meleg családi otthonában és a zongorája mellett csak ember volt és muzsikus, — néha kinézett az ablakon és kajánul nézte, hogy azt a másik bőrért hogyan rángatják a farkasok a jégen.

Csak így tudott élni közel nyolcvan évig, a hatalomból is fiatalon bukva ki, keserőség nélkül, emésztő munkavágyát nótagyűjteményekbe és bibliafordításokba öntve.

*

Tanunak jelentkezem, hogy soha nem politizált, mert ismerem legbizalmasabb vallomásait. A legtöbb ember odajut, ahova a politika sodorja. Ő a politikát sodorta a saját malma felé, furfangos gátakat és partokat építve az áradatnak. A saját malma: emberi szenvedély, belső kényszer volt, mint a sakk vagy a kártyaszendvedély. Folyton építeni, folyton életrehívni valamit. Alatta és mellett sok vagyon meghízott, ő szegényen távozott a közéletből, adósságokkal küzdve, a végén a háza sem maradt meg. Pedig nem volt más passziója, mint a pipái, meg a zongorája. Tőle származik az a mondás: addig élünk, amíg törlesztünk. Ezzel az építkező szenvedélyével minden politikai korszakban ugyanaz maradt volna: nagy nyersolajmotor. De, mert a ferencjózsefi időben dolgozott, az ő fején koppant a megfordult világ kemény botja. Ő volt az átkos Bárczy-korszak, amiről a megváltott és nagyranőtt üzemek, az iskolafalak, a pesti fürdők és a modern Állatkert vadjai nem vettek tudomást.

Az ő idejében a főváros és benne a polgárság valóban autonóm testület volt. Igaz, akkor még a politika nem ágaskodott fel medrében, világok sorsát dobálva mindenütt harsogó árjain. A politika akkor még belpolitika volt csupán, a külpolitika halkan és mélyen rezgett a föld alatt. Ebben a belpolitikai légkörben dagadt mellel feszült a polgár büszkesége, akkor még nem tépázta meg semmiféle forradalom. A főváros állam volt az államban, a városháza: kiskirályság.

Lukács László volt a miniszterelnök, — egyszer hívatta Bárczyt, aki a közgyűlés elnöki székében kapta meg az üzenetet. Bárczy felment a Várba, leült és várt. Várt egy félóraig. Mikor már a harmadik zsakettes alakot fogadta előtte Lukács, felállt, visszament a városházára és a közgyűléssel bizalmatlanságot szavaztatott a kormánynak. Hyenkor a fővárosi polgárság erejét mérte össze a kormánnyal.

A legtöbb közéleti ember utálja az újságírókat és fél tőlük. Ő szerette őket, mint a zajongó gyerekeket. Pénzt nem adott a sajtónak, — akik megtámadták azokkal nevetve kezefogott.

*

Villámgyorsan tudott határozni és cselekedni. Kár, hogy a Monarchia napjaiban csak akkor akartak belőle miniszterelnököt csinálni, mikor a »zajlás« már a királyi vár szájáig ért. Szinte pár órával a forradalom kitörése előtt.

Történetírói földmérések szerint Magyarország sok tekintetben mintegy száz évvel van elmaradva a nyugati civilizáció mögött. Hátvédje voltunk a századok útján felvonuló keresztény nemzeteknek. Verekedtünk, lemaradtunk. Egy ilyen tempójú ember, mint Bárczy István, sok mindent be tudott volna hozni.

Fiatalkorában futóbajnok volt. Öregkorában is kis ezüst tábla volt felállítva a tányérja előtt ezzel a felírással: »Lassan!« A felesége néma és állandó figyel-

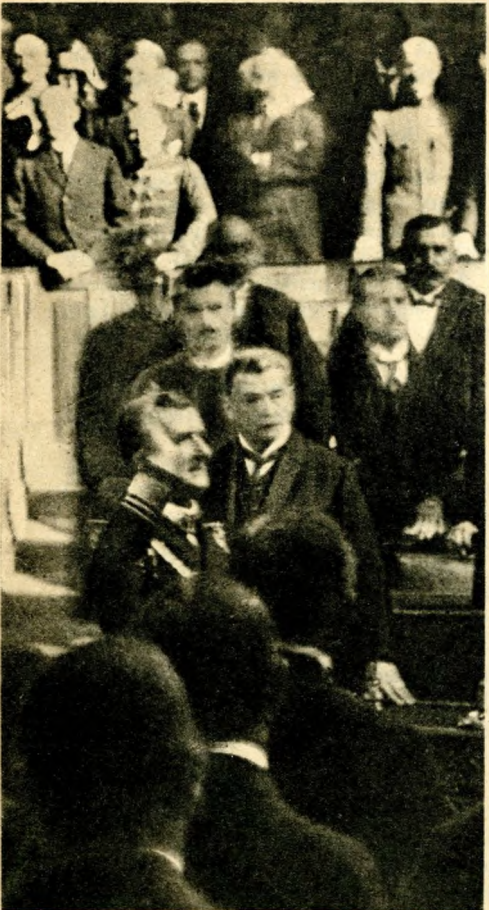
Amikor még papnak készült

*Mint fiatal polgármester.
Korabeli bécsi levelezőlap*

*Édesanyjával,
bárcziházi Bárczy Bertával*

*Mint igazságügyminiszter
Horthy Miklós
kormányzói eskütételénél*

Élete alkonyán

A temetés a városháza udvaráról

meztetése. Erebe öntött perpatvar. Mert a legkisebb hangos szó is száműzve volt a családi asztaltól. A táblácska azért állt a tányérja előtt, mert a leggyorsabb evő volt, akit valaha láttam. Rossz volt nézni, Dobálta magába az ételt. Mint akit valami roppant sietség belső kényszere űz.

*

Egyszer az Adrián vitorlázott a fiúmei kormányzóval. A jacht Lussin táján egy tündéri sziget közelébe ért, amelynek öble zölden ragyogott. Fehér fővény! Amely oly ritka az Adrián. Bárczy kilépett a szigetre s megkereste polgármester kollégáját, aki egyben a kis horvát falu birkamészárosa volt.

- Eladó ez a sziget?
- Ha megfizetik.
- Ez az öböl kié?
- A Stuparicsé.
- Mennyiért adja?

Megvett az öbölből valami két holdat. Olajfák és fekete szőlőtőkék borították az öblöt.

— Herr Kollege, — mondta ravaszul a birkamészáros — én majd ezt a részt is megművelem s a termést megfellezzük.

Bárczy a kollega szemébe nézett s azt mondta neki:

— Maga nem fog engem becsapni. Az egész termés a magáé!

Azzal vált el tőle, hogy a szigetet majd visszajön. Itt akarta felépíteni a fővárosi alkalmazottak üdülőtelepét, amely később a Balaton mellé, Kenesére került. De ő akkor még a Monarchiában gondolkodott. Tengert, sós levegőt akart a város alkalmazottainak. De mire visszatért Pestre, kitört a világháború. Ahelyett, hogy az üvegöld öbölben felemelkedett volna az adriai Kenese fehér olasz palotája, e sziget közelében süllyedt el a harcok során Szent István csatahajónk, sok-sok millió értékben. A sziget neve is szép: San Pietro di Nemi. A viharok Szent Pétere. Az ég tudja, most mi vár e békés öbölre.

Bárczy István halála napjáig, közel harminc éven át fizette ezért az öbölért az évi tizenhat líra adót, mint aki régi szerelmének emlékéhez ragaszkodik. A hort és az olajat ma is a birkamészáros szüreteli róla, véres kezét dörzsölve örömeiben.

Egyszer, Lussinban járva, meglátogattam a szigetet s a podesta megmutatta nekem az öblöt. Meg is fürödtem a családi tengerben. Az öböl valóban kábitóan szép. Fővénye fehér bársony. A nagy tenger illatát érzé már itt az ember, előtte nincs több sziget, arca az afrikai partokra néz.

A baj csak az, hogy nem lehet megközelíteni. Külön hajót kellene tartani hozzá. Se ivóvíz, semmi. Két lépést nem lehet sétálni a szigeten, csupa éles szikla. Így, ahogy van, nem ér egy hajtófát. De pár millió költséggel, ahogy Bárczy István tervezte, talán Európa legszebb pontja lenne.

Volt benne annyi humor, hogy végrendeletében ezt az öblöt énám hagyta. Mint egy nagy gondolat torzóját. Mint a szépség lakatlan messzeségét.

*

Pipaszó mellett mesélte nekem, hogy Ferenc József, mikor egyszer lelépett a piros futószőnyegre a zöld különvonatból, Paar és Bollfrás főhadsegédei kíséretében, azt kérdezte tőle:

— Zajlik?

Bárczy nem tudta hirtelen, mire vélni a kérdést, hiszen még csak október volt.

— Még nem, Felség, — felelte.

— Még nem? — pattant fel a király hangja és bosszúsan sarkonfordult.

Ferenc József nem jól beszélt magyarul és nem a jégzajlásra gondolt, hanem a zajongásra. Abban az időben nagy szocialista tüntetések voltak Pesten. Ez a

»zajlás« nyugtalanította az öreg királyt. Mintha érezte volna, hogy ez a zajlás néhány év múlva a Habsburgok trónjába kerül.

A Habsburgokkal ért véget Bárczy István igazi közéleti szerepe is. A nagy polgári korszak embere volt — egy korszaké, amely most már a második világháború szakadékaiban fetreng.

*

Ő, a nagy polgár, lényegében mindent megkontrázott, ami polgári. Imádta a zenét, maga is híres zongorista volt, de lakásába orgonát építtetett és leányait hárfázni taníttatta. Talán azért, mert ezek a legnagyobb hangszerek. Voltak bibliái, akkorák, mint egy fél asztal, a könyvkötészet remekei. Mint lakásberendező iparművész is megélt volna: szobáinak légköre minden volt, csak polgári nem. Zászlók, drapériák, renaissance-karszékek. Mindent megragadott, ami szép, — s ahogy ő mondta — amit száz koronával le lehetett előlegezni. Testvérei és lumpoló cimborái voltak az írók, színművészek, festők, szobrászok, de különösen a zeneszerzők.

Még élete végén is egy torony lobogott benne, hatalmas Szent István-torony, amit valaha a Gellérthegy tetejére akart építeni. És minta-falu a római fürdő helyén, minta-közigazgatással. Építkezési szenvedélye akkor se hagyta el, mikor már kiesett a hatalomból. Ezt a nagytorokú fantáziát állandóan ébren kellett. Abbáziában sétálgatva, palotákra alkudott, mikor már fillérje sem volt. Egyszer a Balaton mellett is meg akart venni egy hegytetőt, valami képzeletbeli intézmény számára. Ez volt a szórakozása. Napokig alkudott s aztán elmaradt.

Az eladó, nem ismerve a helyzetet, felkereste és izgatottan jelentette:

— Kegyelmes uram, jelentkezett egy másik vevő is, aki valamivel többet ígér, nem akarom az adott szót megszegni, — most mit csináljak?

Az öregúr tudta, hogy a »másik vevőből« egy szó sem igaz. Csak őt akarják kiugratni, mint vevőt. Ugy tett, mint aki sokáig elgondolkozik s aztán átnyújtotta a bölcs tanácsot:

— Adja el.

*

Három leány után szeretett volna már egy fiút. De a negyedik is lány lett: Piroska. Nem vette tudomásul. Állandóan Miskának hívta a legkisebbik leányát. Így aztán valami külön pajtáskodó viszony fejlődött ki köztük. A kislány pedig Bélusnak hívta az apját, — név, amely sehogy sem illett hozzá. Így, álneveken tudtak lebegni, messze a valóságtól, megindító szeretetben.

— Papa jobban van, — jött vissza kedden a szanatóriumából a feleségem. — Két óráig voltam nála egyedül.

Elhatároztam, hogy dél felé én is bemegyek hozzá, éppen akkor kaptam meg az Iskola tervrajzait, hadd lássa még a nagy építő.

De mire odaértem, az ágy már szét volt bontva. A sodronymatrácon lepedőbe csavart test feküdt, néhány virágszokor rajta.

Oly mély és alacsony volt így az ágy. És oly ismeretlenül kicsi a betakart test.

Leányai a sodronymatrac körül térdepelnek. Néha egy-egy kéz kitakarja a halott arcát.

A feleségem felkiált:

— Él! Rezeg a szemhéja!... Az orvost! Hamar az orvost!

Rohannak az orvosért. A fehércöpönyeges orvos be sem jön, csak megáll az ajtóban. És sokáig némán, jelentősen csóválja a fejét.

Nem, nincs tévedés.

Ember volt.

Meghalt.